

УДК 316.613:159.9.016.133:001.12(045)

Г. Л. Чепурна, к. психол. н.

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО ПЕРФЕКЦІОНІЗМ У ПЛОЩИНІ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Актуальність теми дослідження. В умовах трансформації українського суспільства перфекціонізм стає важливою характеристикою сучасної людини, сприяє розвитку відповідальності, конкурентоспроможності та професіоналізму. Разом з тим надмірно виражене, неадекватне реальній ситуації прагнення до ідеалу може порушувати міжособистісні зв'язки та викликати труднощі в процесі життєздійснення особистості.

Постановка проблеми. Незважаючи на велику кількість досліджень в психологічній науці залишається необхідність інтеграції та систематизації знань щодо феномену перфекціонізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прихильники різних концепцій перфекціонізму (Г. Іванченко, О. Соколова, І. Гуляс, Т. Юдєєва), тією чи іншою мірою торкаються аспекту соціокультурної детермінованості цього феномену.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В психологічній науці не існує узгодженості у трактуванні сутності, структури, чинників розвитку, критеріїв адаптивності перфекціонізму.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є здійснення теоретичного аналізу розвитку уявлень про перфекціонізм в площині соціокультурного знання.

Виклад основного матеріалу. Розкрито уявлення про перфекціонізм в етичному та культурологічному вимірі. Акцентовано на важливості історико-філософського аспекту проблеми перфекціонізму. Розкрито динаміку змін змісту і форм філософських концепцій вдосконалення людини у естетичній, релігійній, онтологічній площинах. Естетичний підхід є характерний для філософських систем Античності де досконалість пов'язувалась перш за все з гармонією Космосу, та філософії епохи Ренесансу, що передбачає тісний зв'язок досконалості і творчості. Онтологічний підхід згідно якому вдосконалення людини здійснюються на основі цінностей соціуму, бере свій початок з філософських студій Нового часу. Проаналізовано тогочасні філософські студії Німеччини, в центрі вивчення яких стала теорія морально-етичного перфекціонізму. Релігійне розуміння прагнення людини до досконалості постійно трансформується разом зі змінам в історичному поступі людства.

Висновки. Визначено, що в основу перфекціоністських уявлень сьогодення покладено ідеї філософії прагматизму. Саме ідея перфекціонізму виступає у філософії прагматизму не тільки як світоглядна позиція, але і як певна діяльнісна настанова. Історично сформовані на підґрунті протестантизму цінності зовнішнього успіху та прагнення індивідуальних досягнень, стали істотними цінностями сучасної європейської цивілізації Теоретичним підґрунтям для розвитку проблеми перфекціонізму в психології визначено роботи представників психодинамічного напрямку А. Адлера та К. Хорні.

Ключові слова: перфекціонізм; соціокультурні детермінанти; історико-філософський дискурс; прагматизм.

H. L. Chepurna, Candidate of Psychological Sciences

**DEVELOPMENT OF THE IDEAS ABOUT PERFECTIONISM
IN THE PLANE OF SOCIO-HUMANITARIAN KNOWLEDGE**

Urgency of the research. Despite the large amount of research in psychology science, the necessity of integration and systematization of knowledge about the perfectionism phenomena remains relevant.

Target setting. The concept of perfectionism in the ethical and culturological dimension is revealed. The importance of the historical and philosophical aspect of the problem of perfectionism is emphasized.

Actual scientific researches and issues analysis. The supporters of different concepts of perfectionism (G. Ivanchenko, O. Sokolov, I. Gulias, T. Yudeeva), in one way or another touch upon the aspect of social and cultural determination of this phenomenon.

Uninvestigated parts of general matters defining. *The psychology science has not agreed on a common interpretation on the essence, structure, development drivers and criteria of adaptiveness of perfectionism.*

The research objective. *The task of our research is carrying out of the theoretical analysis of development of the idea about perfectionism in the field of socio humanitarian knowledge.*

The statement of basic materials. *The aesthetic approach is typical for the philosophical systems of the Antiquity, where perfection was associated primarily with the harmony of the Cosmos, and the philosophy of the Renaissance, which implies a close link between perfection and creativity. An ontological approach according to which the perfection of a person is based on the values of society, takes its origin from the philosophical studies of the Mid Modern Period. The German philosophical studies of that time which focused on the theory of moral and ethical perfectionism were analyzed. Religious definition of human desire for perfection constantly transforms along with changes in the historical progress of mankind. It is determined that the ideas of the pragmatism philosophy serve as bases for perfectionism ideas of the present. In the philosophy of pragmatism the idea of perfectionism serves not only as a worldview position, but as a definite activity guide also.*

Conclusions. *Historically formed on the basis of Protestantism the values of external success and the pursuit of individual achievements, became essential values of modern European civilization. Works of the representatives of the psychodynamic direction A. Adler and K. Horney are considered to be the theoretical basis for the development of the problem of perfectionism in psychology.*

Keywords: *perfectionism; socio-cultural determinants; historical and philosophical discourse; ; pragmatism.*

DOI: 10.25140/2412-1185-2019-1(13)-79-86

Актуальність теми дослідження. Актуальність визначеної проблеми полягає в необхідності інтеграції та систематизації знань щодо феномену перфекціонізму, а також у наявності об'єктивних суспільних потреб у формуванні молодого особистості, що прагне успіху, спроможна визначати свій життєвий шлях та досягати поставлених цілей у процесі динамічного розвитку сучасного суспільства.

Постановка проблеми. Проблема перфекціонізму постає предметом підвищеного наукового інтересу в площині соціогуманітарного знання. В умовах трансформації українського суспільства перфекціонізм стає важливою характеристикою сучасної людини, сприяє розвитку відповідальності, конкурентоспроможності та професіоналізму. Разом з тим надмірно виражене, неадекватне реальній ситуації прагнення до ідеалу може порушувати міжособистісні зв'язки та викликати труднощі в процесі життєздійснення особистості. Незважаючи на велику кількість досліджень в психологічній науці не існує узгодженості у трактуванні сутності, структури, чинників розвитку, критеріїв адаптивності цього психологічного феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прихильники різних концепцій перфекціонізму, тією чи іншою мірою торкаються аспекту соціокультурної детермінованості цього феномену. В сучасних публікаціях, присвячених проблемі перфекціонізму феномен перфекціонізму пов'язано з «нарцисичними» тенденціями європейської культури постмодернізму. С. Волікова, Н. Гаранян, П. Циганкова, О. Соколова у якості основного чинника перфекціонізму розглядають особливий соціокультурний дискурс сучасності, що зумовлює специфічні форми соціалізації, а саме культ досконалості, індивідуального успіху, культ сили та раціональності.

Т. Юдеева зауважує, що внаслідок впливу соціокультурних факторів, перфекціонізм не є характерним атрибутом певного типу особистості, а може бути присутнім в структурі різних особистісних типів [1].

Ряд науковців звертає увагу на вплив релігії у формуванні перфекціонізму. В. Дружинін зазначає, що християнська традиція, певною мірою позбавляє особистість від неадекватного рівня домагань і разом з тим формує «ідеал» до якого можна наблизитись. Тобто перфекціонізм формується у поєднанні з особистісною скромністю [1].

Г. Іванченко, наголошує, що в західній релігійній традиції констатується неподолання прірва між досконалим Творцем та недосконалим творінням. У східній традиції такої прірви не існує, медитативні та логічні практики відкривають людині шлях до істинного досконалого Я [2, с. 6].

Вітчизняна дослідниця І. Гуляс зауважує: «Для кожної історичної доби і культурної традиції спільною залишається одна настанова – це прагнення бачити людину кращою, досконалішою» [3, с. 10]. Витоки формування перфекціонізму, як морально-етичної категорії, дослідниця вбачає у філософських студіях Німеччини XVIII - XX століть.

Авторка висловлює занепокоєння з приводу трансформації перфекціоністських настанов в сучасному споживацькому суспільстві: «Сьогодні загальною моральною проблемою є байдужість людини до себе і свого розвитку, втрата почуття власної значущості й унікальності, ставлення до себе як до товару і речі, відсутність плідної діяльності, віри в свої сили, що веде до деструкції емоційних і духовних якостей» [3, с. 25].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В зарубіжній та вітчизняній психології представлені різноманітні аспекти дослідження феномену перфекціонізму. Незважаючи на велику кількість досліджень в психологічній науці не існує узгодженості у трактуванні сутності, структури, чинників розвитку, критеріїв адаптивності цього психологічного феномену.

Постановка завдання. Отже, прихильники різних концепцій перфекціонізму, тією чи іншою мірою торкаються аспекту соціокультурної детермінованості цього феномену. Відповідно, виявляється важливим проаналізувати розвиток уявлень про перфекціонізм в площині соціогуманітарного знання.

Виклад основного матеріалу. В соціогуманітарному контексті проблема перфекціонізму розглядається у філософському, релігійному, культурологічному, етичному, психологічному аспектах.

В етиці перфекціонізм розуміється як морально-етична система, основний зміст якої полягає в тім, що сенсом людського існування є прагнення наблизитись до абсолютно позитивного в моральному відношенні взірця [1].

Термін «перфекціонізм» досить широко застосовується у галузі мистецтвознавства для позначення прагнення до максимального розвитку художньої творчості.

В релігієзнавстві вивчається окремий богословський напрямок – перфекціонізм, провідною ідеєю якого є покращення духовної природи людини внаслідок особистісного вдосконалення [2].

У філософії перфекціонізм трактується як «вчення про здатність людини та всього людства до вдосконалення» [1]. Слід зазначити, що філософський аспект проблеми прагнення людини до досконалості має найбільш давню історію та сягає коріннями часів Античності. На думку давньогрецьких філософів, наближення людини до ідеалу полягає у вдосконаленні нею моральних якостей, а саме: служінні суспільним інтересам – «ідеї обов'язку», «добродітності» (самообмеженню в потребах та бажаннях, підпорядкуванню людиною всіх своїх вчинків розумній цілі) [4].

Одна з найперших дефініцій поняття «досконалість» у європейській культурі відома ще з часів Аристотеля. Упродовж наступних історичних періодів також були спроби визначити поняття «досконалість»; деякі з них були схожі на дефініцію Аристотеля, а інші – так чи інакше відрізнялися від неї. В. Татаркевич, досліджуючи розуміння поняття «досконалість» Аристотелею, відзначає, що Досконале те, що завершене, доведене до кінця, а тому повне, до чого вже нічого не можна додати і водночас від чого не можна відняти. Частково таке розуміння є в Аристотеля у «Дельті», ще яскравіше воно виявляється у «Фізиці». Ця формула досконалості тривалий час була дуже поширеною й тому пізніше неодноразово повторювалася схоластами (особливо Томою Аквінським) і гуманістами епохи Відродження [4, с. 340-341].

Отже, ідеал пов'язувався з принципами гармонії, ладу, впорядкованості, з домірністю побудови та форми, в якому підкреслювалося, що з досконалістю несумісні будь-які розлади та різнобій, асиметрія, недовершеність.

У Платона естетичний аспект доповнюється етичним: досконалість утверджується як причетність до Блага й саме Благо. Посилаючись на С. Хоружого, І. Гуляс зазначає, що ідея набуття душею досконалості ще з самого початку мало яскраво виражений релігійний та містичний аспект [3]. Дослідниця звертає увагу на те, що ідея досконалості постає в центрі уваги саме теологічної та містичної думки давнини та середньовіччя.

У період європейського Середньовіччя розуміння вдосконалення людини визначалася через виявлення її місця стосовно Бога (Августин Блаженний, Фома Аквінський та ін.). Філософи Середньовіччя вважали, що повної довершеності на землі досягти неможливо, проте кожен

може і повинен наблизитись до досконалості, доступній людині. Наприклад, Фома Аквінський роз'яснював, що досконалість потребує впорядкування та управління сил людини. Досконале те, що досягло своєї мети. Т. Аквінський писав: «Кажуть, що все досконале тією мірою, якою воно досягає власної мети, що є вищою досконалістю речі» [4].

Як зазначає польський дослідник В. Татаркевич, таким чином, ідея досконалості перетворилась на ідею самовдосконалення [4, с. 351].

С. Лозниця зауважує, що домінуючою у європейській культурі є парадигма, де досконалість людини виявляється через з'ясування місця людини у площині «людина-Бог» що знаходила своє вираження найбільшою мірою у християнізованому платонізмі. Якщо у Платона найдосконалішим є ідея Блага, то для Плотіна, який слідом за Платоном розташував царство досконалості у надчуттєве буття, найдосконалішим є Єдине. Ступінь досконалості, за Плотіном, зменшується у міру віддалення від Єдиного. Аналогічну думку розвиває і Псевдо-Діонісій Ареопагіт, який, формуючи свою концепцію небесної ієрархії, стверджує, що істоти, які стоять нижче, повинні вдосконалюватися вищими істотами. Аврелій Августин підтримав думку про те, що істинна, вища та цілковита досконалість не може бути досягнута тут, на землі, а у кінці історії, у царстві небесному, про що говорить він у трактаті "Два гради". [5].

Акцент на чуттєво-художньому і естетичному вдосконаленні можна побачити в працях мислителів доби Ренесансу (Н. Кузанський, Леонардо да Вінчі, Данте, Кампанелла та ін.). Саме в творчості людина набуває своєї «божественності», а відповідно і досконалості [4].

Досконале те, що гармонійне, побудоване відповідно до єдиного принципу. Це розуміння є прикметним для Відродження. Відповідно до нього, художники епохи Ренесансу вважали досконалим образ кола й прагнули широко використовувати його у своєму мистецтві.

Аналізуючи епоху Реформації, С. Лозниця зауважує на принципово іншому розумінні вдосконалення людини у християнській філософії. В протестантизмі ідея вдосконалення переноситься від містичного споглядання та таїнств, до цілком реалістичного напрямку – вдосконалення людського співжиття, повсякденній діяльності у межах професії [5].

З філософських студій Нового часу бере свій початок розвиток уявлень про прагнення людини до досконалості на основі цінностей соціуму. Вдосконалення людини як розвиток природних здібностей та соціальних навичок простежується в антропологічних вченнях Р. Декарта, Т. Гоббса, Б. Спінози [6].

Філософська думка часів Просвітництва утверджує віру в можливість раціонально змінити людину на краще, безмежно покладаючись на людський розум і гармонізацію суспільства, через освічення індивідів та розвиток їх творчого начала (Д. Дідро, К. Гельвецій, П. Гольбах, Ж. Ламетрі) [6, с. 84]. Наголошуючи на тому, що спроможність до вдосконалення є важливою характеристикою людської сутності, просвітники виокремили фактори розвитку — спадковість, середовище та виховання. Таким чином, можна відзначити такі суттєві ідеї просвітників: пізнання за допомогою розуму сутності людини та вдосконалення людини, зміну її до кращого шляхом просвітництва та раціональної зміни політичних та соціальних установок [5].

Проблема перфекціонізму має оригінальне тлумачення у творах Г. Сковороди. На думку мислителя, шлях до досконалості пролягає через дотримання принципу «сродної праці». Людина, яка знайшла у собі «іскру божу» та опанувала своє призначення, досягає великих результатів, радісно виконує свою роботу та безкінечно прагне вдосконалитись [7, с. 420]. В центрі уваги німецької класичної філософії XIX ст. (Г. Гегель, І. Кант, Ф. Ніцше, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг), постає проблема морально-етичного перфекціонізму.

І. Кант розмірковував про моральну досконалість як про зусилля по перетворенню фізичних, особистісних та соціальних характеристик людини, згідно з вимогами обов'язку перед іншими, державою, суспільством. В той же час загальнолюдський обов'язок полягає в постійному прагненні до ідеалу моральної досконалості [3].

Моральний закон І. Канта – це моральний імператив, за яким моральну цінність визначає мета, яка може бути здійснена лише суб'єктом високоморальним. Необхідною умовою моральної гідності особистості виступає визнання свободи, яке для Канта є «алгоритмом до пояснення волі».

Поняття автономії моральної волі виступає домінуючим у моральних відносинах між суб'єктами. Основними регуляторами людських вчинків І. Кант вважав розум, добродійність і волю, які впливають на формування внутрішніх моральних мотивів особистості. У своїх вчинках

суб'єкт керується моральними законами, а моральна цінність людського діяння визначається кінцевою метою.

Свобода і розум – найважливіші людські цінності, які дають змогу твердити про подвійність людської природи – добро і зло. Розум слугує людині для набуття самостійності, її моральний обов'язок – самореалізація особистості.

Необхідною умовою і наслідком процесу самовдосконалення, німецькі філософи вважали категорію свободи. Згідно Г. Гегеля, лише будучи вільною у власному моральному виборі, людина може усвідомити моральну необхідність певного діяння і водночас «тільки через вдосконалення свого тіла і духу, її самосвідомість розуміє себе як вільна, вона... стає власністю самої себе» [6, с. 24]. Свободу у людини можна відібрати, але ніяка авторитарна система не в змозі знищити потяг людини до волі.

Суспільство може стерти у людини внутрішню су-б'єктивність, паралізуючи її волю, чи сприяти розкриттю внутрішнього потенціалу індивіда, розвитку його здібностей і задоволенню його потреб, але не можна знищити потяг до свободи – цей необхідний фактор у формуванні моральної гідності особистості. Неможливо уявити собі високоморальну гармонійно розвинену особистість без переконань, усвідомлених вчинків, моральної зрілості. Всі ці якості формуються за наявності внутрішньої свободи людини, яка допомагає зберегти духовні орієнтири у швидкоплинній динаміці суспільного життя. Свобода створює закони і діє відповідно до них – у такий спосіб розуміє свободу Г. Гегель [3].

Ф. Ніцше підґрунтям вдосконалення й самовдосконалення вважав «волю до влади» – індивідуальне ствердження власного існування та потенціалу. Більш високе буття, за яким здавна знемагало людство, не можна знайти у царстві небесному, де воно є готовим, людина повинна його створити власними зусиллями, і саме в цьому, ще недосконалому, неготовому світі. На основі волі до влади прогресує та розвивається життя, отже вдосконалюється світ і вдосконалюється людина, внаслідок чого виникне новий людський тип «Надлюдини» [2]. Слово «надлюдина» Ф. Ніцше вживає у подвійному значенні: з одного боку, воно застосовується для означення окремих представників вищої породи людей у минулому, видатних осіб, тобто в цьому контексті дане слово означає історичну надлюдину; а з іншого – надлюдина втілює загальний ідеал людства, який може бути досяжним у майбутньому шляхом вдосконалення та підбору, тобто тут йдеться про ідеальну надлюдину, яка, власне, є над-видом, тоді як історичну надлюдину можна назвати над-особистістю.

Такими над-особистостями в історичному контексті були Олександр Великий, Цезар, Август, Карл Великий, Чезаре Борджіа, Наполеон; останніх двох Ніцше називає часто. Ідеальній надлюдині майбутнього Ф. Ніцше надає більш позитивних рис, ніж ті, які притаманні історичним типам надлюдини. Ф. Ніцше намагається підняти надлюдину майбутнього як вид; він вимагає, щоб створювалися лише сильні індивідуальності, які усвідомлюють свою належність до одного й того ж виду, метою якого є вдосконалення [3].

С Лозниця зазначає, що настанова волі до влади набула нових обертів у маніпуляційних технологіях, зокрема у практиці тоталітарних систем [5]. Варто зазначити, що прагнення до переваги посіло центральне місце в теорії особистості А.Адлера.

У філософській думці Німеччини морально-етичний перфекціонізм визначається наступними моральними якостями:

- відповідність потребам суспільства;
- вільний розвиток, самоцінність особистості;
- підкорення загальним обов'язковим законам з доброї волі.

Аналізуючи традиції гуманістичної етики в Німеччині, І. Гуляс виокремлює такі ідеї:

- необхідність формування високих моральних мотивів;
- учення про сумісне діалектичне існування свободи як найвищої людської цінності та необхідності;
- мислення і воля – домінуючі критерії свободи особистості, дві сторони суб'єктивного духу;
- замість об'єктивної свободи встановлюються закони, які мають бути складовою воління і бажання окремих індивідів, щоб виступати обов'язковими моральними принципами;
- особистість несе відповідальність за свої вчинки, які є вільним волевиявленням суб'єкта і в яких відбивається вся його природа і суть;

- добродійне розглядається як розумне, що є продуктом загальнолюдського узгодженого пізнання, служить формуванню внутрішніх моральних мотивів;

- виконання вимог обов'язку є безумовним для високоморальної особистості.

Завдання такої етики – вчити людину, як діяти, як визначати те, що треба бажати, допомагати долати вічні суперечності між прагненням людини до щастя та існуванням моральних законів і моральних зобов'язань, сприяти усвідомленню людиною своїх обов'язків і їх беззаперечному виконанню [3].

Морально-етичний аспект перфекціонізму підкреслює неможливість самовдосконалення всупереч, на шкоду іншим. У традиціях гуманістичної етики людина сама як така є метою, а не засобом для трансцендентного для неї авторитету.

У російській філософії «Срібного століття» проблема етичного перфекціонізму пов'язана з визнанням релігійних цінностей (М. Бердяєв, Л. Карсавін, В. Соловйов). В. Соловйов вбачав призначення людини в підкоренні волі Бога, в результаті чого вона має «обожнитись» – здійснитись в ідеал боголюдини. Дослідник розумів обов'язок вдосконалення не лише як особистісне завдання, а й як необхідний елемент всесвітньо-історичної діяльності [2].

М. Бердяєв критикував християнську мораль, як таку, що ігнорує творчість «нового життя», оскільки людині начертане лише засвоювати божественні досконалості й нічого не можна додати від себе [2].

Л. Карсавін навпаки вважав, що якщо особистість не має сил подолати свою недосконалість, то це не тому що «Бог покарав твар, а тому що твар вільно ставить межу своєму вдосконаленню» [2].

У більш сучасному контексті історично-філософського аналізу проблеми перфекціонізму, заслуговує на увагу філософія прагматизму, що втілює поєднання традицій європейської філософії протестантизму та культурно-філософських рис американського світогляду (У. Джеймс, С. Ч. Пірс, Ф. Шиллер).

Центральним поняттям філософії У. Джеймса виступає всеохоплюючий досвід. Крім досвіду немає нічого. Змістом досвіду є те, що людина відчуває, переживає, тобто досвід є потік переживань, потік свідомості. Він містить не тільки відчуття, але і будь-які чуття, емоційні стани, вольові імпульси, настрої та ін. Прагматики поширюють утилітарний підхід до науки, поняття і категорії якої ототожнюються з інструментами дії залежно від ситуації. Окрім соціальної реконструкції наука вважається ключовим засобом вдосконалення досвіду з використанням досконалих методів і високих технологій.

При визначенні істини прагматики роблять акцент на аксіологію, на ціннісні характеристики. Істиною оголошується все, що приносить вигоду, служить дії, вона в їх поняттях – «корисність». Філософія прагматизму проявляє підвищений інтерес до вивчення поведінки людини. З їхньої точки зору воно детерміновано вірою, звичкою або переконанням. Універсальним способом зміни соціуму і людини є зміна її звичок.

Ідея прагнення до досконалості у філософії прагматизму пов'язана, перш за все, з успішною діяльністю особистості, розвитку її творчих здібностей, взаємодії на рівних з оточуючим світом, критичному ставленні до авторитетів і «вічних істин», спрямованістю у майбутнє. Поняття досконалості ототожнювалось американськими мислителями зі значущим для кожного персонально й індивідуально поняттям «цінності», «корисності» [8].

Тобто ідея перфекціонізму виступає у філософії прагматизму не тільки як світоглядна позиція, але і як певна діяльнісна настанова. Історично сформовані на підґрунті протестантизму цінності зовнішнього успіху та прагнення індивідуальних досягнень, стали істотними цінностями сучасної європейської цивілізації. Саме ідеї прагматичної філософії покладено в основу перфекціоністських уявлень сьогодення.

Важливими для визначення сутності соціально-психологічних ризиків перфекціонізму є погляди одного з засновників екзистенціальної психології С. Кіркегора. Різко протиставляючи спосіб існування світу й екзистенцію окремої людини, мислитель стверджує, що культура позбавляє людей самотності, вдосконалюючи їх як екземпляри, вона стає на заваді індивідуальності, обумовлює не просто прагнення досягти досконалості, а бажання позбавитись свого Я, набути замість нього інше, що призводить до деперсоніфікації [9].

Зазначимо, що в сучасній психологічній науці соціально-приписаний перфекціонізм (відповідність завищеним вимогам інших) пов'язують із формуванням дифузної ідентичності, суїцидальними намірами, порушеннями харчової поведінки, надмірним конформізмом тощо [1; 3].

З погляду сучасної соціальної філософії, перфекціонізм розглядається як категорія політичних теорій, в основу яких покладено ідею про можливість вести життя відповідно певному «субстанціональному» (існуючому об'єктивно до всякого вибору, та незалежно від нього) уявленню про благо, ідеал людської досконалості [1].

Теоретичним підґрунтям для розвитку проблеми перфекціонізму в психології вважаються роботи представників психодинамічного напрямку А. Адлера та К. Хорні.

А. Адлер розглядав прагнення до досконалості, як здоровий вияв людської активності, що корениться в еволюційному процесі постійного пристосування до оточення, є рушійною силою людської поведінки, стратегією подолання вродженого почуття неповноцінності [1].

У 30-і рр. ХХ ст. К. Хорні вперше використала в психології термін «перфекціонізм» для означення невротичного стану, зумовленого прагненням до невротично ідеалізованого образу себе, потребою «здаватись досконалим» собі та іншим людям [1].

Разом з тим дослідниця не заперечує існування справжнього самовдосконалення – жадання максимально наблизитись до «істинного ідеалу», в процесі якого у людини народжується «здорова» мета та цінності життя [1].

У межах психоаналітичного напрямку в 60-х рр. ХХ ст. перфекціонізм розглядається дослідниками як виключно патологічний соціокультурний феномен, пов'язаний з цілим спектром психічних девіацій та тлумачиться як «повсякденна практика пред'явлення до себе вимог більш високої якості виконання завдання ніж того потребують обставини» [1].

Висновки. В площині соціогуманітарного знання та розглядається у філософському, релігійному, культурологічному, етичному, психологічному аспектах.

Проблема перфекціонізму знайшла своє відображення в культурологічному аспекті. Перш за все, це дослідження перфекціонізму як однієї з причин виникнення культури.

Філософський аспект проблеми прагнення людини до досконалості має найбільш давню історію і торкається ґрунтового культурного плану. Складність та неоднозначність згаданого питання зумовлена тим, що воно пройшло ряд трансформацій разом із самим людством.

Аналізуючи історико-філософський аспект проблеми перфекціонізму можемо виокремити три основні філософських підходи до вивчення вищезгаданої проблеми: естетичний, релігійний, онтологічний.

Естетичний підхід є характерний для філософських систем Античності де досконалисть пов'язувалась перш за все з гармонією Космосу, та філософії епохи Ренесансу, що передбачає тісний зв'язок досконалості і творчості.

В середні віки поняття досконалості із терміну вчень окремих філософських шкіл перетворилось на загальноєвропейське релігійне поняття. Релігійне розуміння прагнення людини до досконалості постійно трансформується разом зі змінам в історичному поступі людства. Зокрема, в протестантизмі вдосконалення переноситься з етичного вдосконалення «внутрішньої» людини, до реалістичного напрямку – вдосконалення людського співжиття.

Онтологічний підхід згідно якому вдосконалення людини здійснюються на основі цінностей соціуму, бере свій початок з філософських студій Нового часу. Зокрема, заслуговують на увагу представляють тогочасні філософські студії Німеччини, в центрі вивчення яких стала теорія морально-етичного перфекціонізму.

Філософським підґрунтям виникнення сучасних уявлень щодо перфекціонізму вважаються ідеї вдосконалення людини у філософії прагматизму.

Теоретичною основою для розвитку проблеми перфекціонізму в психології вважаються роботи представників психодинамічного напрямку А. Адлера та К. Хорні. Важливими для визначення сутності соціально-психологічних ризиків перфекціонізму є погляди одного з засновників екзистенціальної психології С. Кіркегора.

Література

1. Чепурна, Г. Л. Соціально-психологічні особливості перфекціонізму молоді: дис... на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.05 – «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи» психологія / Чепурна Ганна Леонідівна. – Київ 2012. – 213 с. – С.185.

2. Иванченко, Г. В. Идея совершенства в психологии и культуре / Г. В. Иванченко. – М. : Смысл, 2007. – 225 с.

3. Гуляс, І. А. Перфекціоністські настанови як чинник професійної готовності майбутніх практичних психологів : дис... на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Гуляс Інеса Антонівна. – Івано-Франківськ, 2007. – 190 с.
4. Татаркевич, В. О счастье и совершенстве человека : [пер. с польск. Л. Коноваловой] / В. Татаркевич. – М. : Прогресс, 1981. – 368 с.
5. Лозниця, С. А. Ідея вдосконалення людини в європейській культурно-історичній традиції : парадигми розвитку : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / С. А. Лозниця. – К., 2003. – 20 с.
6. Філософія : учебник / под ред. проф. О. А. Митрошенкова. – М. : Гардарики, 2002. – 655 с.
7. Сковорода, Г. Разговор, называемый Алфавит, или букварь мира // Повне зібрання творів : В 2 х тт. / Григорій Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т.1. – 532 с.
8. Джемс, У. Воля к вере / У. Джемс. – М. : Издательство "Республика", 1997. – 431 с. – Серия : Мыслители XX века.
9. Кьеркегор, С. Понятие страха // Страх и трепет [пер. с даток., коммент. Н. В. Исаевой, С. А. Исаева / С. Кьеркегор. – М. : Республика, 1993. – 383 с. – С. 115 – 254.

References

1. Cherpurna, H. L. (2012). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti perfektsionizmu molodi [The social and psychological peculiarities of youth perfectionism]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Ivanchenko, G. V. (2007). *Ideya sovershenstva v psikhologii i kulture [The idea of perfection in psychology and culture]*. Moscow: Smysl [in Russian].
3. Hulias, I. A. (2007). Perfektsionistski nastanovy yak chynnyk profesiinoi hotovnosti maibutnykh praktychnykh psykhologiv [Perfectionists options as a factor of professional readiness of future practical psychologists]. *Candidate's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
4. Tatarkevich, V. (1981). *O schastye i sovershenstve cheloveka [About happiness and human perfection]*. (L. Konovalova, Trans). Moscow: Progress [in Russian].
5. Loznytsia, S. A. (2003). Ideia vdoskonalennia liudyny v yevropeiskii kulturno-istorychnii tradytsii : paradyhmy rozvytku [The idea of improving of a person in the European cultural and historical tradition: the paradigm of development]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Mitroshenkov, O. A. (Eds.). (2002). *Filosofiya [Philosophy]*. Moscow: Gardariki [in Russian].
7. Skovoroda, G. (1973). Razgovor, nazyvaemyy Alfavit, ili bukvar mira [The conversation, called the Alphabet, or the primer of the world]. *Povne zibrannya tvoriv – A complete collection of works*. (Vols. 1). Kyiv: Naukova dumka in Ukrainian].
8. James, W. (1997). *Volya k vere [The Will to Believe]*. Moscow: izdatelstvo "Respublika" [in Russian].
9. Kyerkegor, S. (1993). Ponyatie strakha [Concept of fear]. *Strah i trepet – Fear and awe*. (pp. 115-254). Moscow: Respublika [in Russian].

Надійшла 15.05.2019

Бібліографічний опис для цитування:

Чепурна, Г. Л. Розвиток уявлень про перфекціонізм у площині соціогуманітарного знання / Г. Л. Чепурна // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2019. – № 1 (13) – С. 79-86.